

Resmî adı	: Suudi Arabistan Krallığı (el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye)
Başşehri	: Riyad
Yüzölçümü	: 2.149.690 km²
Nüfusu	: 25.000.000 (2008 tah.)
Resmî dili	: Arapça
Para birimi	: Suud riyali SAR 1 SAR = 100 helele

çalışan 5 milyondan fazla Afrika ve Asya kökenli işçi bulunmaktadır. Yüzölçümünün büyüklüğünden dolayı nüfus yoğunluğu azdır ve kilometrekareye ortalama on üç kişi düşer. Etnik yapıyı % 90 Araplar'la %10 Afrikalı ve Asyalılar oluşturur; halkın tamamına yakını müslümandır.

Tarım alanları yüzölçümünün ancak % 3'ü kadardır ve vahalarla yer altı suyu bakımından zengin olan yerlerden meydana gelir. Başlıca kültür bitkileri tahıl, hurma ve kahvedir. Şehirlerin çevresindeki sulanabilen alanların bir kısmında sebze ve meyveler yetiştirilirse de üretim iç tüketimi karşılamaz. En önemli tarım ürünü olan hurma sulanabilen alanlarla yükseltisi 1500 metreyi geçmeyen Hüfuf vahası, Medine, Asîr ve Bişe gibi yerlerde yetiştirilir. Dünyada Irak'tan sonra en çok hurma yetiştirilen ülke Suudi Arabistan'dır. Yarı kurak iklimin görüldüğü geniş alanlarda step formasyonuna bağlı olarak göçebe hayvancılık yaygındır ve özellikle küçükbaş hayvancılığının yanı sıra deve besiciliği de önemli bir yer tutar; Ortadoğu'da deve sayısı bakımından ilk sırayı bu ülke alır. Basra körfezi ve Kızıldeniz'de uzun kıyıların bulunmasına rağmen balıkçılık fazla gelişmemiştir.

Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 25'ine sahip olan Suudi Arabistan, önceleri göçebe kabilelerin yaşadığı fakir bir çöl ülkesi iken 1939'dan itibaren petrol yataklarının işletmeye açılmasıyla Ortadoğu ve dünya dengeleri açısından büyük önem kazandı ve güçlü bir ekonomik yapıya kavuştu. Petrol rezervleri ülkenin doğusunda Basra körfezi kıyılarında ve kıyı açıklarında bulunur. Suudi Arabistan, Petrol İh-

raç Eden Ülkeler Teşkilâtı'nda (OPEC) en büyük ihracatı yapan ülke durumundadır ve dünya petrol üretiminin yaklaşık % 13'ünü tek başına gerçekleştirir. Petrol ve petrol ürünleri ülkenin toplam ihracatının % 90'ını oluşturur; bu sebeple petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar ekonomiyi doğrudan etkiler. Petrol dışında diğer önemli yer altı kaynakları doğal gaz, altın, bakır, kükürt ve gümüşdür.

Suudi Arabistan'ın başlıca sanayi dalları petrol rafinerisi, petrokimya, plastik, demir çelik, gübre, çimento, elektrikli aletler vb.dir. Sanayi genelde Basra körfezi kıyılarında toplanmıştır; Cidde'de de bazı önemli tesisler bulunmaktadır. Ülke, özellikle Arap yarımadasını Basra körfezinden Kızıldeniz'e bağlayan gelişmiş bir karayolu ağına sahiptir. Ayrıca Riyad-Demmâm, Amman-Tebük-Medine arasında 1400 km. uzunluğunda bir demiryolu hattı ile Riyad, Demmâm ve Cidde uluslararası havalimanları da ulaşım hizmet vermektedir. Ülkenin en büyük limanı ve dışarıyla bağlantı noktası Cidde'dir. Suudi Arabistan'a hac ve umre için gelen ziyaretçiler önemli bir turizm potansiyeli oluşturur ve ülkeye büyük gelir sağlar. Türkiye ile Suudi Arabistan arasında geçmiş uzun bir tarihe dayanan ticarî ve kültürel ilişkiler bulunmaktadır. Türkiye bu ülkeye canlı koyun, hazine giyim, çeşitli demir çelik ve gıda ürünleri satmakta, daha çok petrol almaktadır. Pek çok Türk firması ülkede faaliyet göstermekte ve özellikle inşaat sektöründe büyük projeler gerçekleştirmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Necdet Tunçdilek, *Güneybatı Asya*, İstanbul 1962, s. 21-26; Sami Öngör, *Orta Doğu (Siyasi ve İktisadi Coğrafya)*, Ankara 1964, s. 167-183; L. Champenois - J. L. Soulié, "Le royaume d'Arabie saoudite", *La péninsule arabique d'aujourd'hui* (ed. P. Bonnenfant), Paris 1982, s. 566-622; "Saudi Arabia", *The Middle East* (ed. M. Adams), New York 1988, s. 109-121; *Geography and Development: A World Regional Approach* (ed. J. S. Fisher), New Jersey 1995, s. 540-552; Selami Gözeng, *Güneybatı Asya "Ortadoğu" Ülkeler Coğrafyası*, İstanbul 1999, s. 202-207; Ömer Turan, *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*, İstanbul 2003, s. 355-358; Ramazan Özey, *Dünya Denklemine Ortadoğu Coğrafyası: Ülkeler-İnsanlar-Sorunlar*, İstanbul 2004, s. 72-79; H. J. de Blij - P. O. Muller, *Geography: Realms, Regions, and Concepts*, New York 2006, s. 362-363; *World Population Prospects: The 2004 Revision*; *World Urbanization Prospects: The 2005 Revision* (Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat); M. J. de Goeje, "Arabistan", *IA*, I, 472-479; G. Rentz, "al-'Arab-Djazirat al-'Arab", *EI*² (İng.), I, 533-543.

HALİL KURT

II. TARİH

Suudi Arabistan, coğrafi tanımdan ziyade "Arap yarımadasında Suûdî ailesinin egemen olduğu bölge" anlamına gelen siyasi bir tanımdır. Resmî adı el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye olan devletin kuruluşu Suûdî ailesinin Orta Arabistan'da varlığı XV. yüzyıl ortalarından itibaren bilinmektedir (bk. SUÛDİLER). XVII. yüzyılın ortalarına kadar Orta Arabistan'da herhangi bir siyasal etkinliği olmadan varlığını sürdüren ailenin reisi Muhammed b. Suûd ile bu dönemde ortaya çıkan ve düşünceleriyle bölgede etkin olan Muhammed b. Abdülvehhâb arasında 1744 veya 1745'te yapılan ittifak ailenin ve bölgenin tarihine yön verdi. Bu tarihten itibaren Muhammed b. Abdülvehhâb'ın dinî görüşlerini çevredeki meskûn mahaller ve bedevî kabileleri arasında yayma misyonunu üstlenen Suûdî ailesi nüfuz alanlarını sürekli biçimde genişletti (bk. VEHHÂBİLİK). Suûdîler'in Osmanlı Devleti'nin Irak ve Suriye vilâyetleri sınırlarına uzanan nüfuzlarını XIX. yüzyılın başında Hicaz'a kadar uzatmaları üzerine İstanbul hükûmeti Bağdat, Şam ve Mısır valilikleri aracılığıyla genişleme faaliyetlerini engellemeye çalıştı (bk. SUÛDİLER). Aynı yüzyılın sonunda Reşîdîler'in Cebelşemmer bölgesinde Osmanlı Devleti'nin desteğiyle önemli bir güç haline gelmesi üzerine Suûdîler 1824'ten beri merkez edindikleri Riyad'dan çıkarak Küveyt'e yerleşmek zorunda kaldılar (1891).

Babası Suûd b. Faysal ile Küveyt'e iltica eden Abdülazîz b. Suûd (Abdülazîz b. Abdurrahman b. Faysal) yurduna dönme arzusu taşımakla birlikte bunu başarabilecek güce sahip değildi. Kendilerini himaye eden Küveyt Şeyhi Mübârek es-Sabâh ile iyi ilişkiler kurdu ve ondan siyaseti öğrendi. Bu sırada Küveyt emiri ile Küveyt'i işgal niyetinde olan Reşîdîler arasında sürtüşmeler yaşanmaktaydı. İngilizler, durumu Osmanlı Devleti nezdinde protesto ettikleri gibi Emîr Mübârek'le daha önce yaptıkları gizli himaye anlaşmasına dayanarak Küveyt Limanı'na savaş gemisi ve siyasi memurlar gönderdiler. İngilizler ile temas kuran Abdülazîz b. Suûd, İbnü'r-Reşîd ile Mübârek arasındaki rekabetten istifade ederek Riyad'a dönmenin yollarını araştırmaya başladı. 1901'de Reşîdîler'e karşı çarpışan Küveyt güçlerine katıldı. Daha sonra Mübârek'ten ve ailesine bağlı kabilelerden aldığı yardımla güçlü bir silahlı kuvvet oluşturup Necid'e doğru harekete geçerek Reşîdîler'in kontrolündeki Riyad Kalesi'ni ele

SUUDİ ARABİSTAN

geçirdi (15 Ocak 1902). Bu tarih Suudi Arabistan Devleti'nin kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir.

II. Abdülhamid, İngilizler'in muhtemel müdahalesini önlemek için İbnü'r-Reşid'in Küveyt'e girmesine izin vermedi. Bu durum ve Riyad'ın Suûdîler'in eline geçmesi Reşidîler'i telâşlandırdı. Bağdat ve Basra valilerinin krizi kontrol edememesi, Mekte emirlerinin kısırtıcı tavırları yeni bir Suûdî-Reşidî çekişmesini doğurdu. Atalarının yurdunda kalmaya azimli olan Abdülazîz b. Suûd, İbnü'r-Reşid'in bölgedeki etkinliğine son vermek amacıyla savaş hazırlıklarına başladı. İngilizler'den para ve silâh yardımı alabileceğini ümit ediyordu. Gelişmelerden haberdar olan II. Abdülhamid, İbnü'r-Reşid'i desteklemeye karar verdi. İlk olarak kendisine iki dağ topu gönderildi ve satın alacağı silâhları Basra gümrüğünden gümrüksüz geçirmesi için izin verildi. Öte yandan Müşir Ahmed Feyzi Paşa'dan Abdülazîz'in saldırılarda bulunduğu Kasım taraflarına bir askerî sefer hazırlığı yapması istendi. Ancak Mayıs 1904'te başlatılan askerî harekât başarısızlıkla sonuçlandı. Kışlık kıyafetleriyle bölgeye sevk edilen askerlerin çoğu sıcak, susuzluk, açlık ve hastalıktan telef oldu. İbnü'r-Reşid'in adamları cepheden çekilince Osmanlı askerleri Suûdî kuvvetleriyle karşı karşıya kaldı. Bölgeye yeni birlikler sevk edildiye de havanın sıcak olması yüzünden sonuç alınamadı. Abdülazîz'in İbnü'r-Reşid'i öldürüp Kasım bölgesini ele geçirmesi karşısında Ahmed Feyzi Paşa, Abdülazîz'in babası Abdurrahman b. Faysal ile anlaşarak itaatini sağladı. Riyad merkez olmak üzere Arîz, Veşm ve Südeyr ile civarlarının kaymakamlığı Abdurrahman'a verildi. Abdülazîz'in kabul etmiş görüldüğü bu çözüm bölgede bir süre daha istikrarı sağlamakla birlikte Suûdîler'in güç kazanmasını durduramadı. Önce Sıtkı Paşa, ardından Sâmî Paşa aracılığıyla Riyad'a karşı bölgede merkezi Kasım olan bir yönetim tesisine çalışıldıysa da başarılı olunamadı ve Kasım taraflarındaki bütün askerî güçler geri çekildi. Abdülazîz'in devletle iyi geçinmesi bunda etkili oldu. Bu arada Abdülazîz'in padişah tarafından bir hil'atle taltif edilmesine karar verildi. O da Abdülhamid'e bağlılığını bildirerek Sâlih Paşa adında bir adamını Lahsâ mutasarrıflığı nezdine temsilci olarak gönderdi. Resmî evraklar üzerinde Abdurrahman kaymakam olarak görünüyor, oğlu Abdülazîz, Necid emîri ve aşiretleri reisi unvanını kullanıyordu. II. Meşrutiyet'in ilânı bölgede de tesirlerini his-

settirdi. Geçiş döneminin doğuracağı boşluklardan istifade yoluna giden Abdülazîz ilk mebus seçimleri sırasında Lahsâ mutasarrıflığı nezdindeki temsilcisini hemen Riyad'a geri çekti. Abdülazîz'in bu tavrı Lahsâ bölgesine karşı bir istilâ niyeti şeklinde değerlendirilseyse de bir önlem alınmadı. Osmanlı-İtalyan savaşı ve diğer gelişmeler merkezden hayli uzak ve kontrolü zor olan Necid, Asir ve Yemen gibi bölgelerde olumsuz tesirler icra etti. İttihatçılar bütün gayretlerine rağmen bölgede etkin olan unsurların güvenini kazanamadılar, hatta onlarla çekişmelere girdiler. Nitekim muhtemelen bir taktik olarak 1912 seçimlerinde Osmanlı meclisine bir mebus göndermek isteyen Abdülazîz'in talebi seçim kanunu bahane edilip geri çevrildi.

Oldukça zeki bir siyasetçi olan Abdülazîz b. Suûd, kendisine bağlı bedevileri yerleşik hayata geçirmeden kalıcı bir devlet kuramayacağını farkındaydı. Bunun için Riyad'ın kuzeyinde suyu olan Artaviye'den başlayarak çölde 150'den fazla yerde Hecer (Hicre) denilen yerleşim alanları (koloni) kurdu. Kabileler halinde iskân ettiği bedevileri bir taraftan ziraata ve yerleşik hayata alıştırmaya, bir taraftan da onlara Vehhâbî akidesini öğretilen uygulamalarını sağlamaya çalıştı. İhvan adı verilen bu yerleşimciler daha sonra Abdülazîz'in askerî gücünü oluşturdular. Çöllerde devlet geleneğinden uzakta yaşayan bedevileri dev-

let yapısına ve devlete itaate alıştırmak için her kabileye ait yerleşme yerine bir emîr, şer'î hâkim, beytülmal memuru, iki kâtip ve bir posta memuru tayin edildi. Bu proje Suudi Arabistan'ın kuruluşuna giden yolda atılan en önemli adım oldu. Ancak güçlü bir devlet olmak için doğrudan denize ve dış dünyaya açılmak gerekiyordu. Tek çözüm Osmanlı Devleti'nin bir mutasarrıflık merkezi olan Lahsâ'nın ele geçirilmesiydi. Trablusgarp ve Balkan savaşlarından dolayı bölgede güvenliği sağlayan sınırlı bir gücün dışında birlik kalmaması Abdülazîz'e aradığı fırsatı verdi. Siyaset sahnesine çıktığı andan itibaren bölgedeki Arap kabileleriyle sıcak ilişkiler kurana ve İngilizler'in desteğini almaya çalışan Abdülazîz, Osmanlı Devleti ile bozuşmak istememeleri sebebiyle İngilizler'in desteğini sağlayamamıştı. Ancak İngilizler bu resmî politikalarına rağmen Küveyt'teki siyasî memurları Captain William Shakespear vasıtasıyla el altından Abdülazîz'i cesaretlendiriyor, Balkan Savaşı başta olmak üzere Osmanlı Devleti aleyhindeki gelişmeleri kendisine bildiriyordu. Lahsâ'da herhangi bir mukavemetle karşılaşmayacağını öğrenen Abdülazîz Nisan 1913'te kuvvetleriyle bu bölgeye yöneldi. 4 Mayıs'ta Lahsâ'ya girerek az sayıdaki Osmanlı asker ve memurlarını buradan çıkarıp bölgenin merkezi Hüfûf'a yerleşti. Kendisini denize ulaştıran Uceyr, Cübeyl ve Katîf şehirlerini kontrol altına alıp bölgeye hâkim oldu.

Hâl'den bir görünüş

Osmanlı hükümeti açısından beklenmedik bir gelişme olan bu durum karşısında önce askerî bir müdahale gündeme geldi. Ancak bunun imkânsızlığı dikkate alınarak bölgede etkinliği olan Basra Valisi Süleyman Şefik Paşa, eski Necid mutasarrıfı Seyyid Tâlib Paşa ve Küveyt Şeyhi Mübârek b. Sabâh devreye sokuldu. Onların aracılığıyla Mayıs 1914'te Abdülazîz b. Suûd ile bir anlaşmaya varıldı. Kendisine Necid valisi ve kumandanı unvanı verildi. Böylece durumu resmîleştirilerek İngiliz himayesine girmesi engellendi. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ilân edilen cihad fetvası kendisine bildirilince Abdülazîz, rakip ve düşman olarak kabul ettiği İbnü'r-Reşîd'i bahane edip savaşa katılmayı reddetti. Asıl amacı Basra körfezinde etkin olan İngilizler ile karşı karşıya gelmemektir. Nitekim bu siyasetinin olumlu sonuçlarını kısa sürede aldı ve İngilizler'le onların desteğini sağlayan gizli bir anlaşma yaptı. Bu sırada Mekke Emîri Şerîf Hüseyin'i Osmanlı Devleti'ne karşı isyana hazırlayan İngilizler için Abdülazîz'in tarafsızlığının sağlanması önemliydi.

Abdülazîz, İngilizler'le anlaştıktan sonra kendisine bağlı kabileleri teşvik ederek Cebelşemmer ve Hicaz taraflarına akınlar yapmalarını sağladı. Bir taraftan da Suriye'de bulunan Cemal Paşa ve Medine'de bulunan Fahreddin Paşa'ya heyetler gönderip onların muhtemel tepkilerini anlamaya çalıştı. I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar faaliyetlerini Orta Arabistan'la sınırlı tutan Abdülazîz, Osmanlı ordularının bölgeden çekilmesi üzerine (1918) İdrîsîler'in idaresindeki Asîr'e yönelip burayı topraklarına kattı (1922). 1921'de Hâil'de kalan son Reşîdîler'i de oğlu Faysal kumandasında gönderdiği kuvvetlerle yenerek hükümrânlık sahasını genişletti ve Necid sultanı unvanını kullanmaya başladı, ertesi yıl Necid ve civarının sultanı unvanını aldı. 1922'de İngilizler'in gözetiminde yaptığı anlaşmalarla Irak, Doğu Ürdün ve Küveyt sınırları belirlendi. 1924'te İngilizler'in himayesinde kurulan Hicaz Hâşimî Krallığı topraklarına saldırıp 1926'da burayı da topraklarına kattı ve Hicaz kralı, Necid ve civarının sultanı unvanını aldı. Aynı yıl Türkiye Cumhuriyeti kendisini tanıdı ve Cidde'de bir maslahatgüzarlık açtı. Daha sonra unvanlarından sultan kelimesini çıkararak kendisini Hicaz ve Necid kralı ilân etti. 1934'te Suûdîler'le Yemen arasında imzalanan Tâif Antlaşması'yla Necran ve Cizân'ı da topraklarına kattı.

Ülkenin kuruluş sürecinde Abdülazîz b. Suûd bir yandan da diplomatik girişimler-

de bulunmaya başladı. Bu gelişmelere ilgisiz kalmayan Türkiye Cumhuriyeti, 1926 yılında Mekke'de toplanan hilâfet kongresine Edib Servet Bey'i delege olarak gönderdi ve Kral Abdülazîz ile İmam Yahyâ Hamîdüddin el-Mütevekkil-Alellah arasındaki ihtilâflarda aracılık girişiminde bulundu. 1929'da Türkiye Cumhuriyeti ile Hicaz ve Necid Krallığı arasında dostluk antlaşması imzalandı. 1932'de Abdülazîz'in oğlu Emîr Faysal, Türkiye'yi ziyaret ederek babasının mektubunu Mustafa Kemal'e takdim etti. Aynı yıl İngiltere'nin kendisini resmen tanıması üzerine Abdülazîz b. Suûd unvanını Suudi Arabistan kralı şekline dönüştürdü.

Abdülazîz, Suudi Arabistan'ı oluşturmaya çalışırken kendisinin kurduğu ihvan grubunun muhalefetiyle karşılaştı. Çoğunluğu bedevî olan ve bir devletin egemenliğine girmeyi kabul etmeyen bu grubun Hicaz başta olmak üzere yeni topraklarla birlikte teknoloji ve farklı dinî anlayışlarla tanışması bid'at tartışmalarını da beraberinde getirdi. Bu durum Kral Abdülazîz'i zor durumda bıraktı. Geçmişte yararlandığı bu grubun liderleri üzerine gitti. Küveyt başta olmak üzere Suudi Arabistan dışına kaçanları İngilizler'in yardımıyla geri getirtip cezalandırdı. 1932'den itibaren maliye, hariciye işlerini sürdürecektir kurumları hayata geçiren Kral Abdülazîz, dinî liderlerin itirazlarına rağmen 1933'te petrol imtiyazını Amerikan şirketine verme-

sinin ardından dünya gündeminde yer almaya başladı. Suudi Arabistan'ın ülkeden çıkarılacak petrolden istifade etmesi II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşti. Petrol gelirleriyle yollar, limanlar, hastahaneler, sulama kanalları, yeni şehirler kuruldu ve hac hizmetleri geliştirildi.

Çeşitli kabilelerin devlete bağlılığını yaptığı evliliklerle geliştirmeye çalışan Abdülazîz öldüğünde (1953) ardında otuz dört (veya elli üç) erkek ve sayısı bilinmeyen kız çocuğu bıraktı. Yerine oğulları Suûd (1953-1964), Faysal (1964-1975), Hâlid (1975-1982), Fehd (1982-2005) ve Abdullah (2005 →) geçti. Günümüzde Kral Abdullah hem kral hem de hükümet başkanı olarak ülkeyi idare etmektedir. Dört yıl için tayin edilen kabinenin önemli bakanları Suûdî ailesine mensuptur. Suudi Arabistan'da ayrıca 150 üyeden oluşan bir Meclis-i Şûrâ bulunmaktadır. Ülke başşehir Riyad, Mekke ve Medine ile birlikte on üç idarî bölgeye ayrıldı ve her bölge kraliyet ailesinden bir emîrin idaresine verildi. Son yıllarda belediye teşkilâtları kuruldu. Belediye başkanlarının seçimle belirlenmesi Kral Abdullah'ın açılım ve değişim politikası olarak değerlendirilmektedir.

Nüfusunun tamamı müslüman olan ülkede Vehhâbî mezhebi sıkı bir şekilde uygulanmaktadır. Doğu bölgesinde kendi geleneklerini kapalı bir biçimde sürdüren önemli sayıda Şîî bulunmaktadır. Suudi Arabistan'ın üye olduğu uluslararası kuruluşlar

Tebük şehir meydanı

çinde Arap Birliği (1969), İslâm Konferansı Teşkilâtı, Râbitatü'l-âlemi'l-İslâmî, Körfez İşbirliği Konseyi ve Milletlerarası İslâm Hilâl Komitesi sayılabilir.

Eğitim ve Öğretim. Kral Abdülazîz çölde kurduğu yerleşim yerlerine dinî eğitim veren "mutavvi" adlı öğreticiler, bedevîlere de seyyar hoca ve imamlar tayin etti; düzenli eğitime ise Hicaz'ın Necid ile birleştirilmesinden sonra geçebildi. Abdülazîz, Hicaz'a hâkim olunca bölgedeki mevcut medreselerin ve diğer eğitim kurumlarının Vehhâbî öğretilerine göre yapılandırılmasını istedi. Mekke'de kendi oğullarının ve ileri gelenlerin çocuklarının eğitimi için modern bir okul açtı. Ardından Riyad'a taşınan bu okul daima kralın gözetimi altındaydı. 1927'den sonra maarif idaresi hayata geçirilerek ülke düzeyinde eğitimin birleştirilmesi amaçlandı. Bu kurum başlangıçta eğitim geleneği olan Mekke ve Medine'de hızlı, Riyad ve çevresinde daha yavaş yayıldı. 1936'da Hicaz'da çeşitli seviyede on sekiz okul bulunmaktaydı. Düzenli eğitim kurumları ülke düzeyinde 1937'den sonra hayata geçirilebildi, bunların çoğu ilkökul düzeyinde okullardı. Lise ve meslek okulları ise daha geç açıldı. 1954'te maarif idaresinin bakanlığa dönüştürülmesi ve petrol gelirlerine bağlı olarak kaynakların artması eğitime yeni bir ivme kazandı. Üniversite düzeyindeki eğitim, 1930'lu yıllardan itibaren ihtiyaç duyulan alanlarda yurt dışına öğrenci gönderilmek suretiyle başlatıldı. Mekke'de açılan bir hazırlık okulunda kısa bir eğitimden geçirilen öğrencilerin büyük çoğunluğu başlangıçta Mısır'a giderken daha sonra ihtiyaca göre diğer ülkelere de gönderilmeye başlandı. 1932-1933'te sınırlı sayıda da olsa mühendislik, tıp ve pilotluk eğitimi için Türkiye'ye öğrenci gönderildi. Suudi Arabistan, Amerika ve Avrupa üniversitelerine öğrenci yollamayı günümüzde de sürdürmektedir.

Her düzeydeki eğitimin erkek ve kızlara ayrı ayrı verildiği ülkede ilk ve orta öğrenim düzeyindeki erkek öğrencilerin devam ettiği okullar Eğitim Bakanlığı'na, kız okulları Kız Eğitimi Bakanlığı'na bağlıdır. Ülkede her düzeyde eğitim kurumu bulunmasına rağmen kızların gidebileceği dallar eğitim ve sağlık gibi alanlarla sınırlı bulunmaktadır. Meslekî ve teknik okullar için ayrı bir kuruluş bulunmakla birlikte bu okullar ülke ihtiyacını karşılayacak nitelikte değildir. Ayrıca Muhammed b. Suûd Üniversitesi'nin denetiminde ülke çapında eğitim veren fen liseleri bulunmakta-

dır. Okuma yazma oranı erkeklerde % 85, kadınlarda % 79'dur.

Suudi Arabistan'da ilk üniversite 1957'de Melik Suûd adıyla açıldı, bunu 1961'de Medine'de kurulan İslâm Üniversitesi takip etti. 1974'te İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi, 1975'te Melik Fehd Petrol Üniversitesi, 1981'de Mekke'de Ümmü'l-kurâ Üniversitesi açıldı. Kız Öğrenim Yüksek Bakanlığı'nın denetiminde bu üniversitelere bağlı, kızlara ait on üç fakülte bulunmaktadır. Son yıllarda üniversite sayısı on altıya ulaştı. Üniversiteler Yüksek Öğretim Bakanlığı tarafından idare edilmektedir. Bugüne kadar üniversitelerden yaklaşık 150.000 öğrenci mezun oldu. Üniversitelerde görev yapan 13-14.000 öğretim üyesinin yarısı yabancılardan oluşmaktadır. Kral Fehd b. Abdülazîz döneminde eğitime bütçeden daha fazla pay ayrılmaya başlandı. Bugün eğitime ayrılan pay gayri sâfi millî hâsılanın % 7'sini oluşturmaktadır. Kral Abdullah'ın 2005'te başlattığı eğitim seferberliği çerçevesinde üniversitelere yatırım yapılmaya başlandı. Ayrıca binlerce öğrenci burslu olarak yurt dışına gönderildi.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Dahiliye, nr. 1537, 1735, 6716; BA, İrade-Mesâil-i Mühimme, nr. 1800, 1802, 2067; BA, A.DVN, NMH, nr. 17/7; BA, MV, nr. 236/55; BA, DH-ŞFR, nr. 47-290; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, nr. 030/10/01/02/32/71/16; nr. 030/13/02/35/28/17; nr. 030/10/01/02/33/2/5; *Necid Kitası Meselesi*, İstanbul 1334, tür.yer.; Hüseyin Hüsnü, *Necid Kitasının Ahvâl-i Umûmiyesi*, İstanbul 1337, tür.yer.; M. M. Fetih, *Necid el-İhvan Fırkası veya Bugünkü Vehhâbîlik*, Ankara 1340, s. 18-49; G. Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, New York 1952, s. 339-357; W. Yale, *The Near East*, Michigan 1958, s. 351-364; R. B. Winder, *Saudi Arabia in the Nineteenth Century*, New York 1965, s. 274-278; Briton C. Busch, *Britain, India, and the Arabs: 1914-1921*, Berkeley 1971, s. 215-266; Abdülazîz Abdülganî İbrâhîm, *es-Selâm el-Bitrânî fi'l-Hâlici'l-Arabî: 1899-1947*, Riyad 1981, s. 234-236; Emîn er-Reyhânî, *Necid ve mülhakâtüh*, Riyad 1981, s. 59-120; L. McLoughlin, *İbn Saud: Founder of Saudi Arabia*, London 1993, tür.yer.; A. Vasiliev, *Târîhu'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye*, Beyrut 1995, s. 351-377; İbrâhîm Fâsih b. Sıbgatullah el-Haydarî el-Bağdâdî, *'Unvânü'l-mecd fi beyânî ahvâlî Bağdâd ve'l-Başra ve Necd*, London 1998, s. 211-230; Zekerîya Kurşun, *Necid ve Ah-sa'da Osmanlı Hakimiyeti: Vehhâbî Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı*, Ankara 1998, tür.yer.; Abdullah Sâlih el-Useymin, *Târîhu'l-memleketi'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye*, Riyad 1999, tür.yer.; Muhammed b. Abdullah es-Selmân, *et-Ta'lim fi 'ahdi'l-Melik 'Abdîl'azîz*, Riyad 1419/1999, tür.yer.; M. Abdullah es-Semmârî - Nâsir b. Muhammed el-Cüheyri, *el-Memleketü'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye fi 'ahdi'l-Hâdimi'l-Haremeyni's-şerîfeyn el-Melik Fehd b. 'Abdîl'azîz Âlû Su'ûd*, Riyad 2002, s. 80-88; Medavî er-Reşid,

Târîhu'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye beyne'l-kadîm ve'l-hâdîs, Beyrut 2002, tür.yer.; a.mlf., "Durable and Non-Durable Dynasties: The Rashidis and Sa'udis in Central Arabia", *BSMES*, XIX/2 (1992), s. 144-158; A. Musil, *Âlû Su'ûd: Dirâse fi'd-devleti's-Su'ûdiyye* (trc. Saîd b. Fâyiz İbrâhîm Saîd), Beyrut 2003, s. 121-155; Kerîm Talâl er-Rikâbî, *et-Tetavvürâtü's-siyâsiyyetü'd-dâhiliyye fi Necd*, Beyrut 1425/2004, s. 177-223; R. Baker, *Memleketü'l-Hicâz eş-Şurâ' beyne's-Şerîf Hüseyin ve Âli Su'ûd* (trc. Sâdik Abdu Ali er-Rikâbî), Amman 2004, tür.yer.; D. Silverfarb, "The Anglo Najd Treaty of December 1915", *MES*, XVI/3 (1980), s. 167-177; J. Goldberg, "The 1913 Saudi Occupation of Hassa Reconsidered", *a.e.*, XVIII/1 (1982), s. 21-29; a.mlf., "Captain Shakespear and Ibn Saud: A Balanced Reappraisal", *a.e.*, XXII/1 (1986), s. 74-88; J. Kostiner, "On Instruments and their Designers: The Ikhan of Najd and the Emergence of the Saudi State", *a.e.*, XXIV/3 (1988), s. 298-323; Muhammed b. Sa'd eş-Şüveyrî, "ed-Dirîyye 'âsimetü'd-devleti's-Su'ûdiyyeti'l-ülâ mekânethi's-siyâsiyye ve't-târîhiyye ve'l-hâdîsiyye", *ed-Dâre*, XXII/4, Riyad 1417/1997, s. 5-25; J. Kostiner, "al-Su'ûdiyya, al-Mamlaka al-'Arabiyya", *El²* (İng.), IX, 905-908.

ZEKERİYA KURŞUN

SUÛDÎ MEHMED EFENDİ

(bk. MEHMED SUÛDÎ EFENDİ).

SUÛDÎLER

(آل سعود)

Bugünkü Suûdî krallarının mensup olduğu hânedan.

Klasik kaynaklarda Adnânîler'den Aneze'ye mensup bir kol olarak zikredilir. Buna göre ailenin nesebi Aneze kabilesinin Mesâilîh koluna dayanır. Ancak son yıllarda ailenin de bizzat benimsediği ve literatüre giren görüşe göre soylarının Aneze ile kesişmekle birlikte Benî Hanîfe kabilesinden geldiği belirtilir. Şu anda kullanılan Âl-i Suûd ismi, Suûd b. Muhammed b. Mukrin b. Merhan'dan gelir. O da bugünkü Suudi Arabistan'ın doğusunda Katîf yakınlarında Duru' bölgesinde yaşayan ve Benî Hanîfe kabilelerinden olan Bekir b. Vâil ailesinden Mânî' b. Rebîa el-Müreydî soyundandır.

Suûdîler'in atası kabul edilen Mânî' b. Rebîa el-Müreydî dönemine kadar aile hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Sınırlı da olsa bazı kaynaklarda zikredildiğine göre Mânî' el-Müreydî'nin bugünkü Riyad yakınlarında Hacrû'l-yemâme (Âriz) bölgesinde İbn Dir' adında bir akrabası bulunmaktaydı. Kendisi bölgede nüfuz sahibiydi. Aralarında cereyan eden haberleşme üzerine İbn Dir', Mânî' el-Mürey-